

<https://helda.helsinki.fi>

Seppo Aalto: Kapina tehtailla

Kekkonen, Jukka

2019

Kekkonen , J 2019 , ' Seppo Aalto: Kapina tehtailla ' , Työväentutkimus , Vuosikerta. 2019 ,
Sivut 71-72 .

<http://hdl.handle.net/10138/312400>

unspecified
publishedVersion

Downloaded from Helda, University of Helsinki institutional repository.

This is an electronic reprint of the original article.

This reprint may differ from the original in pagination and typographic detail.

Please cite the original version.

Tekijä tarkastelee valkoisen Suomen alasajoa luvussa, joka käsittää sekä sotien ajan että sen jälkeisen poliittisen murroksen. Vapausotamytti menetti voimaansa jo talvisodasta lähtien, mutta sillä oli käyttöä myös jatkosodan aikana. Valkoinen Suomi lakasi olemasta vuoden 1944 välirauhan seurauksena, jolloin julkinen muistikamppailu sai aivan uuden suunnan, kun sitä kannatelleet järjestöt ja

yhdistykset lakkautettiin. Sisällissodan muistamiseen tarvittiin uusia käsitteitä, joiden määrittelykamppailua Hentilä kiinnostavasti tarkastelee. Hän rakentaa sotien jälkeisen historiapolitiittisen tarkastelunsa ennen muuta kolmen merkittävän teoksen tai teosarjan ja niistä käydyin julkisen keskustelun varaan. Kyseessä ovat Väinö Linnan Pohjantähti-trilogia, Jaakko Paavolaisten terroritutkimukset ja

Heikki Ylikankaan Tie Tampereelle -teos.

Seppo Hentilä hallitsee Suomen poliittisen historian vakuuttavalla tavalla ja uskaltaa tehdä rohkeita tulkin-toja ja johtopäätöksiä, joiden nautittavuutta lisää sujuva ja elävä esitystapa. Ilahduttavaa on, että myös huumorilla on piristävä sijansa tekstissä.

Kari Teräs

FT, Tampereen yliopisto

Kapina tehtailla

Seppo Aalto: Kapina tehtailla.
Kuusankoski 1918. Siltala,
Helsinki 2018. 359 s.
ISBN 978-952-234-510-3

Filosofian tohtori Seppo Aallon teos *Kapina tehtailla* voitti Tieto-Finlandia-palkinnon vuonna 2018. Voitto oli täysin ansaittu. Tutkimus on vetävästi kirjoitettu, täynnä asiaa ja tulkinnoiltaan ja selityksiltään luotettava ja tasapainoinen. Aallon omat taustat huomioiden ei varmaan ole väärin sanoa, että tutkimus on kirjoitettu sisulla ja sydämellä.

Palkitun teoksen julkaiseminen osuu sisällissodan muistovuoteen, mutta sen markkinoita varten kirjaa ei kirjoitettu. Aallon tutkimuk-

sen keskiössä ovat vuoden 1918 tapahtumat kolmella tehdaspaikkakunnalla Kymijoen varrella.

Vuosien 1917 ja 1918 tapahtumia Aalto taustoittaa erittäin kiinnostavalla analyysillä siitä, miten maailman-kin mittakaavassa suuret teollisuuslaitokset syntyivät, ja miten niiden ympärille rakentui työläisten yhteisöjä. Maailmantalouden suhdanteiden muutokset heijastuivat tehtaisten tuotteiden kysyntään ja aiheuttivat vaihteluja työvoiman tarpeessa. Tästä maaperästä syntyivät sekä kon-

fliktit työnantajien ja työntekijöiden välillä että erilaiset ratkaisumallit näihin kiistoihin.

Taloudellisen toiminnan logiikka ja sen seuraukset olivat ankaria. Huonoina aikoina palkkoja alennettiin, ja noususuhdanteiden aikana työntekijöiden vaatimuksiin suhtauduttiin ymmärtäväisemmin. Mitään ei saatu ilmaiseksi. Suhdanteiden vuoksi ilmassa oli pelkoa aseman menettämisestä, vajoamisesta maalaishöyhälistöön. Kaikesta huolimatta elintaso nousi ja tehdastyön vetovoima kasvoi tehdaspaikkakunnilla.

Autonomian loppuvuosikymmeninä tehdyillä ratkaisuilla ja yhteiskunnallisilla kokemuksilla tuli olemaan suora ja välillinen vaikutus siihen, mitä vuonna 1918 ja sen jälkeen tuli tapahtumaan. Koston mutta myös sovinnon ja yhteistyön siemeniä kylvettiin vuosikymmenten ajan.

Vuosi 1917 oli turbulentti. Aalto kuvaa värikkäästi ja

havainnollisesti, kuinka keisarinvallan kaatumista seurannut valtatyhjiö alkoi vuoden loppua kohden täyttyä. Kaarteja perustettiin ympäri maata, ja paikallisella tasolla kaarit huolehtivat järjestyksenpidosta. Äänenpainot kovenivat sekä julkisessa keskustelussa että eduskunnassa. Syksyllä 1917 koettiin myös poliittista väkivaltaa.

Kun punaiset päättivät aloittaa kapinan tammikuun lopulla 1918, oli tilanne Kymmin tehdaspaikkakunnilla selvä: työläisillä oli jo valta hallussaan. Muutos ei siten ollut niin dramaattinen kuin monilla muilla paikkakunnilla.

Aallon teos osuu vuotta 1918 käsittelevän tutkimuskirjallisuuden kovimpaan ytimeen. Poliittinen väkivalta on sisällissotaa käsittelevän tutkimuskirjallisuuden, mukaan lukien Aallon teoksen, keskeinen tarkastelukohde. Sen tutkimisen merkitystä on Aalto itsekin eri yhteyksissä korostanut. Jos ja kun tutkimme sisällissotaa ja sen aikaisen vallankäytön ilmeneismuotoja, ei poliittista väkivaltaa ja muuta repressiota voi sivuuttaa. Ohittaa ei voi myöskään oikeuden roolia väkivaltaa tutkittaessa.

Sisällissodan poliittinen väkivalta noudatti kaikessa traagisuudessaan samaa kaavaa miltei kaikkialla Suomessa. Punaista terroria seurasi moninkertainen valkoisten kosto. Terrorin uhreista yli kolme neljäsosaa oli punaisia, ja Aallon tutkimalla alueella vieläkin suurempi määrä, noin 90 prosenttia. Paikkakunta- ja aluekohtaiset erot terrorin uhrien määrässä ovat huomattavia.

Joillakin paikkakunnilla kosto oli monikymmenkertainen toisiin paikkakuntiin nähden.

Valkoiset panivat tehdasyhteisöissä toimeen puhdistuksia, jotka herättivät pelkoa ankaruudessaan ja systemaattisuudessaan. Laillisuutta ei niissä ollut hituistakaan. Kysymys oli luokkakostosta ja venäläisten osalta etnisestä puhdistuksesta.

Vaikka Aalto viittaa teoksensa alussa Marko Tikan väitöskirjaan (*Kenttöoikeudet. Välittömät rankaisutoimet Suomen sisällissodassa 1918*, julk. 2004), jossa molempien osapuolten terrorin yhteisiä piirteitä alleviivataan, antaa Aallon tutkimus toisenlaisen kuvan eri osapuolten harjoittaman terrorin luonteesta. Suunnitelmallisuus, systemaattisuus ja armoton kovuus luonnehtivat nimenomaan valkoista terroria. Punaisen terrorin osalta tulee kyllä osoitetuksi se, että käskyt tulivat yleensä johdolta, tutkijalautakuntien yläpuolelta.

Valkoisen historiankirjoutuksen piirissä kosta (järjestyksen palauttamista) on legitimoitu monien tutkijoidenkin toimesta meidän aikaamme saakka ymmärrettävänä vastareaktiona punaisten tekemiin julmuuksiin ja muihin väärinkäytöksiin. Tämän kaltaista ideologista selittelyä esiintyi runsaasti muistovuonna 1918. Siihen liittyy suoraan tai peitellysti jossittelu, niin kutsuttu kontrafaktuaalinen argumentaatio. Toisin sanoen valkoisten kostonpolitiikkaa puolustellaan viittaamalla siihen, miten (paljon huonommin) olisi käynyt, jos

punaiset olisivat voittaneet sisällissodan. Jossittelu on tietenkin sallittua ja monesti inspiroivaakin, mutta tutkimukselliseen analyysiin se ei kuulu.

Aallon kirja ja monet muut vuonna 2018 julkaistut sisällissotaa käsittelevät tutkimukset johtavat kysymään, onko aihe loppuun kaluttu? Mielestäni ei missään tapauksessa. Kuten kaikki hyvät tutkimukset, Aallonkin teos herättää kysymyksiä, joihin voidaan parhaiten vastata uuden tutkimuksen kautta.

Erilaisten yhteisöjen ja yhdyskuntien kokemusten vertailu voi avata kiinnostavia näkymiä konfliktin taustoihin ja vaikutuksiin. Paikallisen mikrohistorian kautta voidaan löytää myös uusia näkökulmia.

Varmasti on löydettävissä myös uusia, kansainvälisiä vertailukohtia sisällissodan ilmiöille ja vaikutuksille. Niitä löytyisi terrorin luonteen ja eri osapuolen vallankäytön elementtien ohella ainakin muistamisen politiikan alueelta, jossa on viime vuosien aikana sekä meillä että muualla syntynyt paljon nykyaikaan asti kurkottavaa tutkimusta.

Demokratian osittainen säilyminen maassamme maailmansotien välisen ajan kriiseistä huolimatta loi edellytyksen sille, että hävinneen osapuolen muistoja ja kokemuksia voitiin välittää seuraavalle sukupolvelle.

Jukka Kekkonen
professori,
Helsingin yliopisto